

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מוריננו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

דיני קריאת פרשת זכור

דיני הקריאה

הבעל קורא יכוון לצאת ולהוציא את הציבור במצות זכירת מעשה עמלק כפי הדין.

[כיון שצריך לכוון לקיים המצוה דאורייתא לדעות שצריך לזכור מחיית עמלק בכל שנה ודוקא מתוך ס"ת, וכן לקיים התקנה דרבנן להפטיר בפרשת 'זכור' בשבת הסמוכה לפורים. וע"ע רשב"א ר"ה טז' ובביכורי יעקב סי' תרנח' סוסק"א].

הציבור יכוון לשם מצות זכירת מעשה עמלק כפי הדין.

העולה לתורה יכוון להוציא את הציבור בברכות התורה שלפני הקריאה ואחריה (ולט"ז בסי' תרפה' ס"ק ב' הברכות ב'זכור' הן לעיכובא ולכן דעת החת"ס שיש לכוון לצאת בברכות, ועי' שו"ע סי' קמ' ובה"ל בסי' קלט').

י"א שאף שהקורא בעצמו בלשון הקודש ואינו מבין מה שאומר יוצא יד"ח, אך השומע מאחר ואינו מבין מה ששומע אינו יוצא יד"ח (כגון בקידוש וברכה"מ) [קצ"ג ס"א ובמשנ"ב שם סק"ה], ולכן אף שמן הדין אם השומע מבין את תוכן העניין (- זכירת מעשה עמלק) למרות שאינו מבין את המילים - יוצא יד"ח, מ"מ נכון יותר שיבין אף את כל פירוש המילים, ולכן לכתחילה יכין וילמד את פירוש המילים קודם הקריאה (כגון בסעודת ליל שבת וכדו').

דקדוק הקריאה במילה 'זכור'

כתב המ"ב (סי' תרפה' ס"ק יח'): 'דע, דיש אומרים שצריך לקרות זכר עמלק בציר"י, ויש אומרים שצריך לקרות זכר עמלק בסגול, וע"כ מהנכון שהקורא יקרא שניהם לצאת ידי שניהם'. ויש בזה שיטות שונות איך לנהוג, האם לחזור רק על המילה 'זכר', או לחזור אל ארבע המילים 'תמחה את זכר עמלק', או לחזור על הפסוק כולו (ואכמ"ל בטעמים השונים), והמנהג הנפוץ הוא לקרוא בתחילה בניקוד "תִּמְחָה אֶת זָכֵר עֲמֶלֶק", ואח"כ לחזור ולקרוא את המילים "תִּמְחָה אֶת זָכֵר עֲמֶלֶק" בניקוד סגול (אך לא חוזרים מתחילת הפסוק).

חיוב קריאת 'זכור' - דאורייתא או דרבנן

איתא בגמ' מגילה יח', "תניא: 'זכור', יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח - הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים 'זכור' - בפה". ומבואר שיש חיוב לקרוא פרשת 'זכור'. ונחלקו הראשונים האם החיוב מדאורייתא או מדרבנן. וארבע שיטות בדבר -

- א. דעת התרה"ד והשו"ע דמדאורייתא צריך לקרוא בס"ת בפני עשרה [שו"ע קמו' סעיף ב', תרומת הדשן קח', ובשעה"צ סי' תרפה' ס"ק ה' תמה על מקור דין זה], ומדרבנן צריך לקרוא בשבת הסמוכה לפורים [מגילה כט'].
- ג. דעת התוס' והריטב"א דמדאורייתא צריך לקרוא בס"ת ואף ביחיד, ומדרבנן צריך לקרוא בעשרה [תוס' ברכות יג',

ריטב"א מגילה יז', מ"ב סי' תרפה' סק' יד'].

ד. דעת הרשב"א דמדאורייתא די לקרוא את פרשת 'זכור' מתוך חומש [שדינו כבע"פ] ומדרבנן צריך לקרוא בס"ת בעשרה [רשב"א ברכות יג']

ה. דעת הרמב"ם והרמב"ן דמדאורייתא צריך לזכור בפה את מעשיו הרעים של עמלק ואין צריך דוקא את קריאת פרשת 'זכור', ומדרבנן צריך לקרוא בס"ת בעשרה [רמב"ם פרק ה' הלכה ה' רמב"ן פרשת כי תצא]. ובמ"ב סי' תרפה' ס"ק טז' נראה לכאורה דנקט כדעה זו.

האם נשים חייבות ב'זכור'

נשים שקשה להן אינן חייבות ללכת לבית הכנסת לשמוע פרשת 'זכור' [ויכולות לקרוא מתוך חומש בביתן].

בספר החינוך תרג' כתב במצות זכירת מעשה עמלק: "ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, לא לנשים".

ובשו"ת תורת חסד או"ח סי' לז' אות ה' כתב: "...ומנהגן של ישראל תורה היא. ומעולם לא ראינו ולא שמענו מי שהצריך את הנשים לשמוע הקריאה בס"ת בציבור פ' זכור וכו', ואין לבטל עי"ז מנהגי ישראל", עכ"ל.

אמנם המנח"ח תמה כמה תמיהות על דברי החינוך וכתב לחייב נשים, וביישוב דברי החינוך שפטר נשים יש אריכות דברים גדולה ואכמ"ל. ובשו"ת בנין ציון החדשות סי' ח' כתב בשם הגאון ר' נתן אדלר שהנשים חייבות, עיי"ש באריכות.

אופני קריאת 'זכור' לנשים

האופן המהודר (כשאינן באות לבית הכנסת לקריאת התורה), **שיכוונו רוב מנין אנשים** (ששה או שבעה) **בשעת קריאת 'זכור' שלא לצאת ידי חובת הקריאה**, או שיצאו החוצה, [ולגבי ההפטרה שלאחריה תלוי במה שיתבאר להלן האם כדי לברך על קריאת 'זכור' חובה שתהיה בתורת מפטיר או שאין צורך בכך, ולמעשה יתבאר שאין צורך בהפטרה], **והם ישארו אחרי התפילה בשעה שקוראים לנשים** (ויהיו שם עוד שישלימו למנין אנשים), ואז קוראים פרשת 'זכור' **בברכה לפני ולאחריה** (ובזה מרוויחים גם את שיטת הט"ז שכתב בסי' תרפה' ס"ק ב' שבקריאת זכור אם אין שומעים את הברכות אין יוצאים ידי חובה, וכתב החת"ס שלפ"ז אין יוצאים בקריאה בלא ברכות).

האופן הפחות מהודר הוא לקרוא לנשים בספר תורה בשני אופנים - או לקרוא בלא עשרה גברים (שאז לא יוצאים יד"ח לדעת השיטות שחיוב 'זכור' בעשרה הוא מדאורייתא), או לקרוא בעשרה שכבר יצאו ידי חובה (שאז א"א לברך על הקריאה ומפסידים דעת הט"ז שהברכות מעכבות, וכן מפסידים את חידושו של ה'תורת רפאל' ח"א סי' ב' וש"ת

בלא ברכה לפנייה ולאחריה] [שערי אפרים מובא במ"ב סי' תרפה' ס"ק ב']. ולכאורה מבואר מזה **שאינ צריך דוקא קריאת מפטיר** שהרי נראה שיצאו ידי חובה של מפטיר והפטרה ולכן אין חוזרים על ברכות ההפטרה.

עד מתי אפשר לקרוא פרשת 'זכור'

אם לא קראו פרשת 'זכור' בשחרית נחלקו הפוסקים אם יקראו אחר כך עד השקיעה [עיין עיקרי הד"ט סימן ו' אות ג', 'זכור' לאברהם להרב אברהם שמואל אלקלעי - ח"א אות ס'], ומדברי כולם נראה שעכ"פ עד חצות ודאי יקראו פרשת 'זכור' בברכה לפנייה ולאחריה [ומשמע שקוראים את פרשת 'זכור' לבד אף בלא ההפטרה שלאחריה] אף אם סיימו את התפילה כמה שעות קודם ומבואר שאין צריך דוקא קריאת מפטיר בשביל לברך על 'זכור' לפנייה ולאחריה.

ומדברי המ"ב (סי' תרפה' ס"ק ב') שכתב שאם אירע שלא קראו הפרשה מעניינו של יום אין לו תשלומין לשבת הבאה משמע קצת שבאותה השבת יוכלו לקרוא עד השקיעה וכמו שפסק בסי' קלה' ס"ק ה' בכל קה"ת שאם הציבור לא קראו בשחרית קה"ת יקראו עד השקיעה, ומשמע שדין קריאת 'זכור' [וכל ארבע פרשיות] כדין כל קה"ת, שאם הציבור לא קראו שחרית - יכולים לקרוא עד השקיעה, ומבואר שאין צריך דוקא קריאת מפטיר בשביל לברך על 'זכור' לפנייה ולאחריה.

ומצינו בברכי יוסף (סי' תרפה' ס"ק ג') שכתב בעובדה שאירע במנין שהתפללו בשבת פרשת החודש בלא ס"ת, ואחר כך נכנסו לבית הכנסת וקרא עולה אחד פרשת החודש ובירך לפנייה ולאחריה, וכתב דלאו שפיר עבדי, כיון שהיה להם לקרוא גם קה"ת של אותה שבת ולא להשלים רק פרשת החודש, וכתב עוד ז"ל, "וקרוב שיהיה ברכת העולה בספר תורה ברכה לבטלה, דלא תקון אלא ז' גברי, ובסדר היום והחודש. וזה חדש ממש, חד גברא בפרשת החדש, ותו לא".

ומבואר מדברי הברכי יוסף שבפרשת החודש יש דין לקרות דוקא בתורת מפטיר וכיון שלא קראו הפרשה לפני כן ולא קראו את ההפטרה אחרי זה - אי אפשר לקרות בברכה. ונראה לכאורה שחולק על האמור לעיל שיש הסוברים שאפשר לקרות במנחה באופן שקראו את קה"ת בשחרית ולא קראו את פרשת החודש [או אחת מד' פרשיות], כי לשיטתם אין דין לקרות דוקא בתורת מפטיר.

ויש להסתפק לברכי יוסף שסובר שפרשיות אלו נקראות רק בתורת מפטיר, האם זה דוקא בפרשת החודש [ובשקלים ופרה], אבל ב'זכור' שהוא דאורייתא יש לקרותו בכל אופן אף שלא בתורת מפטיר, או לא שנא. ומסתבר לומר שב'זכור' שהוא דאורייתא יודה הברכי יוסף לדברי האחרונים המובאים לעיל שס"ל שאין דין לקרות דוקא בתור מפטיר, ואפשר לקרותו בברכה בעולה אחד, והאם צריך עשרה מחוייבים שלא שמעו קריאת 'זכור' - עיין במה שנתבאר לעיל.

משיב דבר ח"א סי' טז' שאסור לקרוא בציבור אף קריאה של רשות בלא ברכה, ולשיטתם אין לקרוא פרשת הנשיאים בחודש ניסן בציבור וכן משנה תורה בליל הו"ר בציבור).

אפשרות נוספת לקריאה לנשים היא לגלול לפרשת 'זכור' אחרי העולה השלישי במנחה לפני שמברך הברכה שלאחריה, ואחר קריאת 'זכור' יברך ברכת 'אשר נתן לנו' (עי' סי' קמד').

קריאת 'זכור' בעשרה מחוייבים

לפי השיטות שקריאת 'זכור' חיובה בעשרה מדאורייתא, אם יקראו לנשים או לחולה בנוכחות עשרה שכבר שמעו 'זכור' - יש להסתפק אם מקיימים דין קריאה בעשרה - שמא צריך עשרה מחוייבים.

ויש ראייה מדברי המ"ב בסי' תרפה' ס"ק טז' האומר שמי שלא שמע 'זכור' יכול לצאת בקריאת 'ויבא עמלק' בפורים **ואף שאין עשרה מחוייבים, אבל לא יברכו על הקריאה וכדלהלן.**

כמה ספיקות בדין קריאת 'זכור' לנשים, ולחולה בביתו

הלכה פסוקה היא בקריאת התורה (בה"ל בסי' קמג' ד"ה 'בפחות מעשרה') שאם יחיד לא שמע קריאת התורה בשבת או בשני וחמישי אין מוציאים ספר תורה בשבילו אף אם יש שם עשרה אנשים, כיון שהם כבר יצאו יד"ח, ולקריאת התורה בעינין שיהיו עשרה מחוייבים בדבר או לכה"פ רוב מחוייבים.

ויש להסתפק, האם דין זה הוא דוקא בקריאת התורה דרבנן שהיא **חובת ציבור**, אבל פרשת 'זכור' שהיא דאורייתא **וחובת יחיד קוראים** בתורה בברכה לפנייה ולאחריה **אף עבור יחיד** שמחוייב בדבר [ועוד תשעה שאינם מחוייבים], או ששוה לקריאת התורה דרבנן שאם אין רוב לא קוראים. ולמעשה נראה **שאם אין רוב מחוייבים - לא קוראים בברכה.**

ויש להסתפק האם די בזה שהעשרה לא שמעו את הקריאה של פרשת 'זכור' בלבד, או שצריך עשרה שלא שמעו את כל קריאת התורה, ועכ"פ שלא ישמעו את ההפטרה. ואף אם יבואו עשרה גברים שיצאו מביהכ"ס בזמן קריאת 'זכור' נראה שלא יוכלו לקרוא 'זכור' בברכות לפנייה ולאחריה מכיון שנתקן לברך את הברכות בתורת קריאה של מפטיר וכיוון שכעת לא קוראים לא קריאת התורה ולא הפטרה נמצא שהוא סתם קריאה ולא מפטיר. אולם להלן נתבאר כמה ראיות לזה שאין צריך דוקא קריאת מפטיר, ודי שרוב מנין אנשים לא שמעו קריאת 'זכור' ואז אפשר לקרוא לחולה ונשים בברכה.

טעה במפטיר והפטרה של 'זכור'

אם טעו וקראו מפטיר והפטרה של פרשת השבוע במקום של 'זכור', יש לחזור ולהוציא ספר תורה, ולקרוא פרשת 'זכור' בברכה לפנייה ולאחריה [ויאמר קדיש, ויאמר את ההפטרה